IL-GĦANJA MALTIJA.

Lil pöeti maltin li telgħin.

Fi ktieb bil-franċiż, mitbuħ fl-1791, li jismu "Malte par un Voyageur Francois" u li għal kemm mingħajr l-isem ta' l-awtur, nafu li kitbu l-Kavalier de SAINT PRIEST, sibna—ħaġa li ma nsibuhiex f'kotba oħra—il-fehma tal-kittieb fuq il-poeżija maltija.

Il-kliem tiegħu fuq il-poeżija tagħna ma hux l-iżjed ħelu, bil-maqlub, nistgħu ngħidu li hu ftit u xejn iebes: iżda ma satax ikun xort'oħra għaliex fiż-żmien li nkiteb dak il-ktieb ma kienx hawn f'Malta ħlief il-poeżija popolari, jiġifieri dik li, bħal ma jgħidilna hu n-nifsu, kienet titgħanna minn xi nisa jew xi rġiel fuq il-kitarra f'xi ħabtiet ta' festi, jew ta' ferħ.

Ma dan kollu dan il-kittieb franċiż ma stmerrx iġib, maqlubin mill-malti fil-franċiż, tliet għanjiet żgħar, ġa qodma ħafna fi żmienu; għanjiet ta' erba' versi kull waħda u mqabblin it-tieni vers ma' ta' l-aħħar.

Fil-faċċata 63 tal-ktieb tiegħu, De Saint Priest igħidilna li dawn il-għanjiet, kien ġabarhom mill-fomm tal-għannejja u kitibhom il-qassis Navarro (M. l'Abbé Navarro), li biex iħaffef il-qari tagħhom għal min ma kienx jaf bil-għarbi, sawwar alfabett b'xi tnax l-ittra mill-għarbi jew mill-persjan, miżjudin ma' l-alfabett taljan.

Il-għanjiet, miktubin bl-alfabett tagħna, huma dawn li ġejjin:

1.

Min jitma fit-tama
It-tama tqarraq bih;
Jagħmel ir-riħ fil-bomblu,
Jaħseb li jsiefer bih.

2.

Smajt li 'nti tarbit l-imħabba;
Għidli fl-imħabba xi ġralek,
Ejja tħaddet għommtok miegħi,
Għax nibża' l' jien ġrali bħalek.

3.

Għadira li tixrob minnha
Nitolbok la ddardarhiex,
Għax imur żmien jiġi ieħor,
Tfittixha u ma ssibhiex.

*

Għalkemm mimlijin bil-għerf li jiġi mit-tiġrib tad-dinja, poeżija kbira ma fihomx dawn il-għanjiet. Iżda l-awtur tal-ktieb għamel wisq sewwa li ġabrilna dawn il-għanjiet li fi żmienu kienu diġa' qodma bil-bosta. Hu jgħidilna li l-imħabba għall-poeżija daħħluha f'Malta l-Griegi u li l-Għarab imbagħad tawha xejra orjentali. Kif-in-hi sewwa din il-ħaġa, aħna ma nafux: iżda minn kollox jidher li l-ġibda għall-poeżija, f'Malta, qadima biż-żejjed, u li l-ġens malti, hekk kif igħanni l-lum, għanna eluf ta' snin ilu, u dejjem fisser bil-għana l-għerf miġbur mill-ġrajja u mit-tiġrib tal-ħajja, u t-tqanqil tal-qalb fl-imħabba, li naħseb, kien minn dejjem qawwi daqs kemm irżin fiż-żgħażagħ maltija.

*

Fit-tieni għanja laqatni bil-bosta t-tiswir tal-versi. L-ewwel darba li qrajthom — nistqarr is-sewwa — ma fhimtx minnufih x'sura ta' versi kienu. It-tielet vers ħassejtu ma' l-ewwel tlissina li hu vers tat-tmienja: imma l-oħrajn? Arġajt qrajthom bil-mod il-mod, kif wieħed jaqra biċċa proża, u marraba' jew ħames darba kxift dik il-ħaġa li serqitni, dik il-ħaġa ta' teknika perfetta li ma kont nistenniha qatt f'għanja popolari maltija—ħaġa li, kont sejjer ingħid, ġegħlitni naħseb illi jew dik il-għanja kienet maħduma minn wieħed tas-sengħa, poeta tas-sew; jew li l-poplu malti kellu xeħta barranija għat-tiswir tal-versi u għat-tqabbil.

Kxift illi l-għanja magħmula minn erba' versi kollha tat-tmienja (ottonarji), iżda l-ewwel, it-tieni u l-aħħar bil-waqgħet tal-leħen fuq l-ewwel, fuq ir-raba' u fuq is-seba' sillaba, fil-waqt illi t-tielet vers għandu l-waqgħa tal-leħen fuq it-tielet u s-saba', bħal ma nkitbu dejjem, sa ftit snin ilu, fit-taljan.

Hekk, dawn il-versi tat-tmienja huma maħdumin bħall-versi tad-disgħa, neqsin mill-ewwel sillaba, sewwa sew kif il-versi tad-disgħa huma maħdumin fuq dawk tal-għaxra neqsin mill-ewwel sillaba, ara kif:

Smàjt l'inti tàrbit l-imħàbba
Għìdli fl-imħàbba xi ġràlek
Ejja tħàddeb għomtok mìegħi
Għàx nibża' l'jièn ġrali bħàlek.

*

Fuq din il-għanja, li bħala poeżija hi l-isbaħ waħda fost it-tlieta, ridt nikteb daqsxejn ta' għanja kif naħseb kellha

tinkiteb dak iż-żmien, mhux biex infisser xi sentiment ġdid, jew tqanqil barrani tal-qalb fl-imħabba; iżda biss biex nuri illi l-versi maħdumin hekk jimxu tajjeb ħafna, u jiksru, meta jkunu mqegħdin bis-sengħa, dik il-monotonija tal-versi tat-tmienja li jkollhom dejjem il-waqgħa tal-leħen fuq it-tielet u fuq ta' qabel l-aħħar. Il-għanja din li ġejja.

GĦANJA FUQ TA' DARI

Xtaqt nisma' kelma minn fommok,
Kelma ċkejkuna, ċkejkuna,
Dik suritha nar u għasel,
Qegħda ġe' qalbek maħżuna:

Għax ta' di'l-kelma moħbija
Rajt jiena l-leħħa f'għajnejk;
U ħlewwitha u bennitha
Dehret minn daħkit xoftejk.

Għidli li tħobbni, ħanina,
Ħa' nerħi r-riedni lill-qalbi:
Xin hu jżommok? Għaliex tistħi?
Għidli li talbek bħal talbi.

*

Biex nagħlaq, xtaqt inwissi liż-żgħażagħ tagħna li, qabel ma jatu ruħhom għall-kitba tal-poeżija, jifhmu tajjeb xinhuma l-għelmiet tal-għanja maltija, biex ma jiġġerrewx iż-żejjed wara t-tlellix tal-għana barrani.

Is-sabiħ hu sabiħ kullimkien; u l-għanja barranija tista' tolqotna, tgħaxxaqna, issaħħarna; iżda qatt ma għandha tħaj-jarna u tisraqna li nħallu wrajna u ninsew dik li hi tagħna, dik li hi ħajjitna, dik li hi aħna.

Dun Karm.